

Ա Ր Մ Ր Ա Տ Է Ն Տ Ա Ր Օ Ն

Մարդկային միտքը իտէականութեան լուսեղէն ծովին սպիտակափառ կարապն է որ միշտ կը թեւահարէ դէպի ճշմարտութեան գեղեցիկ ակերը վճիռ ու միապաղաղ. այս պատճառաւ գրոց գրեալ, հայ տպագրութիւն բսելով մենք արդէն կը տարուինք Սսկեղարու և թարգմանիչներու անուշ յիշատակներով: Գիտական վարպետներու անունները կը զրոշմունի ընդհանուր մարդկային պատմութեան էջերուն և անոնց գործերը կ'ընդնշմարտին զարեւու բարձր խոյակներուն վրայ, իսկ գրական մշակներու անունները՝ որպէս տոհմային սրբազան աւանդ մը կը քանդակուին մեր սրտին մէջ՝ կը նոյնանան մեր մտածումի և պաշտամունքի հետ, ու անոնք կը դառնան մեզի համար նուիրական թերափներ: Որքան վսեմ է հոգին, այնքան աւելի բարձր կ'ըլլայ անոր հետապնդած իտէալը. կամքն ու հաւատքը երկնային նկարէն նարստն են որ կը պսակեն մեծ մարդոց բարերար աշխատութիւնները, այսպէս կարելի է ըմբռնել մեծութիւնը Սահակ-Մարտիրոսի, Եղիշէնի ու Էգնիկի որոց յիշատակը մեր ցեղին փարոսն է եղած ուր, կառչեր է մեր ազգային ոգին զարեւու յորձանքներէն ազատուելու համար. անոնց մաքուր հանճարը մեր հաւատքի կանթեղն է եղած աննուէր ու բռնույ ժամանակներէ ի վեր: Այն ժամանակ երբ Արշակունեաց փայլուն աստղը հորիզոնէն վար կը թեքուէր ու Սոսեաց անտառները կը զոփային հիւսիսի հողմերուն տակ, երբ տարերային համերաշխութիւն մը կար գմեզ մեր համբաւին հետ լուծելու, ջնջելու՝ այդ բաջ մարդիկը յղացան փրկարար գաղափար մը որ քանի հիննայ այնքան աւելի ազնիւ ու նախանձելի կը դառնայ. անոնց իտէալն եղաւ պահել մեր կրօնն ու ազգութիւնը տոհմային զպրութեան մը միջոցով. անոնք հաւատաւորի առողջ տրամաբանութեամբ համոզուած էին թէ այս աշխարհիս վրայ ամենագերագոյն ուժը միտքն է և այդ միտքը մշակեցին. Լուսաւորչի կանթեղը վառ պահելու համար հարկ էր հայթայթել ուսման, զպրութեան յաւերժական կանաչ ձէթը, ու Մաշտոց վարդապետի աննիւթական «այրուբեն» Արտաշէսեան կորսուած թագին գոհարներն եղան վերստին գանուած ու այդ նոր բարբառը՝ նախքնձան նորագոյն կրօնին՝ անոր զօրավիգն եղաւ վառ օրերուն: Մեր ազգային հերոսը մինչև Ա-

ւարսյրի ճակատամարտը Վարդանն է եղած բայց անկէ վերջ Եղիշէի Ռակիմատեանը: Երբցագոյն ու կրտսեր թարգմանիչներ մեզի տուած են իբրև երեսայրիք հին ու նոր կտակարան մը որ Կարոպայի աւագ թանգարաններու մէջ թարգմանութեանց թագուհին է, գաղափարի այդ աննկուն մշակները միշտ հոգածու մեր մտային կորդ աշխարհը բարգաւաճելու՝ աչքերնին յառած դէպի Աթէնք ու Բիւզանդիոն՝ մեղունելու պէս հոն կը սուրային ու հելլէն գեղեցիկ արուեստը ծծելով հարուստ դահամունքներով ետ կը թռչէին մեր հոգեկան անդաստանը շէնցնելու տենչանքով: — Գարերու մէջէն ազգերը երբեմն գաւակներ կը ծնին անմահութեան գրկին մէջ, անոնց կեանքը իր մաքրութեամբ դրուագներու հիւսուածք մըն է. «ես» ին փառքը ու նիւթին բազմանքը կը լոկ անոնց քով և ալ անոնք կ'երկնեն մեծ գործեր հրաշքներու պէս սքանչելի և սրբութեանց պէս նուիրական. ահա մեր թարգմանիչներուն դերը հայ ազգային տարեգրութեանց մէջ: — Այժմ մայր երկրին մէջ, ուր՝ վիշտը շամանդադի պէս խտացած է և յոյսը կը շրջի կուսական քաղցր շունչի մը նման Վենետիկէն մինչև Արարատ, կիլիկիայէն մինչև Տարձոնոյ գեղածիժաղ դաշտեր ուր ցրուած են թարգմանչաց շիրիմները անշուք խաչքարերու ներքև՝ ցնծութեամբ կը տօնեն անոնց յիշատակը և Ս. Ղազարը՝ հայ վերածնութեան կեանքին մէջ անդրանիկը՝ իրեն գործունէութեամբ սրտի գեղումով կը մասնակցի այդ փառահեղ Տօնին: — Զգացումի թուիչքին համար Ադրիականէն Այրարատ միջոցը կարճ է մենք ալ ի դիմաց Մ.—Առափայէլեան հաստատութեան մեր խնդակցութիւնները կը յայտնենք մաղթելով որ անոնց ոգին ինչպէս երկնային շող մը առաջնորդէ մեր թշուառ ազգը դէպի խաղաղութեան հորիզոնները, դէպի աւետաց երկիրը մեր տոչորուող սրտերուն: Կ'անցնին տարիներ. մօտաւոր ապագային՝ բոս մըրկայոյց քերթօղին՝ Հայաստանի վրայէն «Փարատի ալջամուղջ, չքանան չարիք, հալածին յուսահատութիւնը...» ահա այն ատեն պիտի կերանք այդ Ս. Խումբին մահարձան Հացեկաց վարդապետի հոգեկան պատկերով, աչքեր որոնք երկնքէն գաղափարակից մը կ'աղբսեն, հոգի մը որ իր երկրի Մեղրագետին պէս սփոփանք կը ցօղէ չորս զին, սիրտ մը՝ ուր կը փռուի հայ ցեղի աւանդական ստրուշանր: